

DALIBORU BROZOVIĆU U SPOMEN

U utorak popodne, 23. lipnja 2009., pokopano je na zagrebačkom Mirogoju tijelo akademika Dalibora Brozovića koji je ovaj svijet napustio nekoliko dana prije. Nazočni su bili njegovi kolege jezikoslovci, ali i podosta brojni političari. Niz govora započeo je akademik Petar Šimunović, podsjećajući tko je bio Brozović (rođen 1927.) i što je učinio za hrvatsko jezikoslovlje u teorijskim proučavanjima jezične standardnosti, u pronicanju baltičko-slavenskih jezičnih veza, u dijalektologiji i povijesti hrvatskoga jezika. Govornici iz Zadra opisali su dugo i razbuđujuće djelovanje Dalibora Brozovića u tom gradu, esperantisti su posvjedočili Brozovićevo nagnuće prema esperantu, naglašena je uloga akademika Brozovića u vođenju Hrvatsko-bugarskoga društva, a Vladimir je Šeks iznenađujuće pribranim riječima govorio o Brozovićevoj ulozi u stvaranju hrvatske države.

No, onaj bitni, nezaboravan govor održao je akademik Radoslav Katičić nad otvorenim grobom, smještajući točno djelo i djelovanje Dalibora Brozovića u središte svih jezikoslovnih, društvenih i državotvornih gibanja u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća. Brozović je, reče Katičić, objasnio što je hrvatski jezik u cjelini, dakle sa svim svojim narječjima, što je hrvatski književni jezik i što je standardni hrvatski jezik, te je mnogima koji su htjeli čuti i znati otvorio oči. Zastupajući posebnost hrvatskoga jezika, otvoreno ili jezično-diplomatski uvijeno kada su pritisci bili najsnažniji, Brozović se ujedno našao vrlo rano sam samcat protiv vajne slavistike i (uglavnom) europskih slavista.

Njegov je udjel u Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskoga jezika svršetkom šezdesetih godina važan i neizostavan, njegovi naponi da se u jezikoslovnom i državotvornom smislu preživi poslije pada Hrvatskog proljeća mnogima su možda nepoznati, kao što je više-manje nepoznat i njegov hod s dr. Tuđmanom u najdelikatnijim trenucima prije utemeljenja Hrvatske demokratske zajednice, pokreta koji je doveo do stvaranja moderne hrvatske države. Kako sam i osobno bio upleten u taj pleter sudbonosnih vremena, svjedočim da je držanje dr. Brozovića u tim danima bilo besprijekorno, odvažno i inteligentno. Dr. Franjo Tuđman je imao u Brozoviću suradnika kojemu politika nije bila strana, a njegova intelektualna snaga bijaše ljekovita za sve nas koji smo bili u nevelikom krugu iz kojega je potom krenula lavina. Kad sam već kod kruga i krugova: oni koji danas krivotvore povijest, ne spominju nikada da je hrvatski državotvorni pokret nastao u intelektualnom krugu, nego bi htjeli protumačiti taj uspjeh obavještajno-udbaškim razlozima, pa tako dan poslije Brozovićeve smrti prononsirani medijski smutljivac (Denis Kuljiš) ponavlja staru i ofucanu laž da je Dalibor Brozović bio suradnik Udbe.

Brozović je svakako bio najveći političar među hrvatskim jezikoslovcima koji su odreda, zahvaljujući žalosnoj činjenici da bavljenje jezikoslovljem u Hrvatskoj nikada

nije moglo biti samo znanstvenim poslom – bili upućeni na oslušivanje politike, te su se i sami verzirali u pronicanju njima suvremenih tijekova jugokomunističke totalitarne svijesti, kako bi ne samo u svom užem području procjenjivali mogućnosti Hrvatske i hrvatskoga jezika. Tu je Brozović bio nenadmašan i njegova se riječ među jezikoslovcima slušala, to više što je mnogokad pomalo profetski riskantno, ali i racionalno utemeljeno, uspijevao anticipirati povijest. Nije zato čudo da se našao u pravom trenutku u pravom društvu i s pravim čovjekom jer između Tuđmana i Brozovića nije bilo razlike u bitnim nacionalnim (i kulturnim) pitanjima. Kada je mlada hrvatska država tek stala na noge, Brozović je prihvaćao i operativne, izvršne dužnosti, a zatim preuzeo za hrvatsku kulturu i znanost važno mjesto glavnoga ravnatelja Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“.

Njegov je nasljednik na tom mjestu bio Tomislav Ladan. Brozović i Ladan zajedno su ne tako davno nastupili na tribini Hrvatskoga kulturnog vijeća, uz akademika Stjepana Babića. Došli su na moju zamolbu da raspravimo (po meni žurnu) potrebu donošenja zakona o standardnom hrvatskom jeziku. Bili su već vrlo bolesni, obojica, ali su došli i rekli svoju. Akademik Brozović je jedva disao i teško govorio, ali je bio rezolutan i točan kao i prije dvadeset godina: još je jednom odlučno govorio o posebnosti hrvatskoga jezika (s obzirom na srpski, naravno) i isto se tako odlučno priklonio mišljenju da je zakon o standardnom jeziku potreban i da ga neizostavno treba donijeti. Ladan nije bio tako rezolutan, ali nije bio ni protiv. Sada su obojica mrtvi i ostavili su za sobom (rečeno bez fraze) prazninu koju će biti teško i nemoguće popuniti.

Poslije sprovida odlazim na kavu s najprevođenijim hrvatskim pjesnikom Anđelkom Vuletićem i Dragom Krpinom. Vuletić prepričava razgovor između Brozovića i Ladana negdje polovicom osamdesetih prošloga stoljeća. Duhoviti Ladan tada reče Brozoviću: „Ja zapravo mislim da je jezično pitanje prije svega vojno-policijsko pitanje.“ „Kako to misliš“, pita ga Brozović. „Pa tako, dok nemaš svoju vojsku i policiju, ne možeš ništa bitno učiniti“. I doista, hrvatski jezik pod tim je, narodnim imenom, zapisan u Ustav tek kada smo već imali svoju policiju, a bogme i nešto vojske koja se tek radala. U praksi je hrvatski jezik, dotično standardni hrvatski jezik, glavinjao na sve strane zahvaljujući upravo tome što se nitko ne osjeća odgovornim niti obveznim, budući da ustavnu odredbu nije popratio zakon, te do dan-danas nemamo ni službenoga pravopisa.

Brozović je pratio što se događa, pokušavao nešto učiniti, već bolestan, ali je i pred njim bio zid u 21. stoljeću rođene priglupе hrvatske političke elite koja ni u ovom području ne zna što je hrvatski interes ili namjerno i zlokobno radi protiv njega. A postojao je i nadalje onaj drugi zid koji je građen od zabluda (europskih) slavista i koji tvrdoglavo odbija i pomisao da su hrvatski i srpski različiti (premda slični) jezici. Njih treba vratiti na epohalno Brozovićevo istraživanje jednoga narječja u istočnoj Bosni, narječja hrvatskoga jezika kojim su govorili Hrvati u tom području

i muslimani. To proučavanje je u stvari onaj temeljni kamen u Brozovićevu naučavanju o hrvatskome jeziku, polazna točka koja je i njemu, i poslije nama, razjasnila čudesno putovanje toga jedinstvenog jezika.

Upravo zato jer je štošta o Brozoviću nepoznato, mislim da je zadaća njegovih kolega jezikoslovaca napisati svojevrsnu monografiju Dalibora Brozovića. Kao uvod može poslužiti Katičićev sjajni govor nad otvorenim grobom, koji je ujedno bio i nepredviđeno, veliko predavanje o sudbini hrvatskoga jezika. Mnogi od nazočnih, koliko sam vidio, nisu ni shvatili da ih je dodirnula povijest.

Hrvoje Hitrec

DALIBORU BROZOVIĆU OSOBNO

Kad se u stručnim časopisima pišu nekrolozi, onda se obično piše o pokojnikovoj znanstvenoj i stručnoj djelatnosti, a pri tome se ne spominje kakav je bio kao čovjek, kao kolega, prijatelj, ili se to spomene samo usput, jednom riječju ili jednom rečenicom.

Tako je i kolega Brozović dobio primjerene nekrologe, ali ja smatram da za Dalibora Brozovića treba posebno reći kakav je bio kao čovjek jer je toliko nepravedno napadan da slika o njemu mnogima nije jasna ni dovoljno svijetla. A to ne samo danas nego odavno, tako da sam još za njegova života bio ponukan napisati članak pod značajnim naslovom Jezična politika Dalibora Brozovića i objavio sam ga dva puta, u Vjesniku 1993., i u svojoj knjizi Hrvatski jučer i danas. Kad ga danas čitam, vidim da sam time odužio svoj dug prema boljem razumijevanju Brozovićevih stručnih, političkih i društvenih postupaka. Kad bi tko sada pročitao taj članak, vidio bi da dovoljno pokazuje Brozovićevo vješto snalaženje u prilikama u kojima smo živjeli, i da to snalaženje mnogi nisu razumjeli, mnogi ga ne razumiju ni danas, pa će trebati proći mnogo vremena i podosta pisanja dok on ne dobije pravo mjesto koje mu pripada. Ovih je nekoliko redaka podsjetnik na tome putu.

S kolegom Brozovićem upoznao sam se kad sam bio studentom. Zapravo, najprije sam čuo za njega jer je kao student malo dolazio na fakultet, već je tada bio mnogo angažiran na drugim poslovima. Kad je najavljen njegov referat kod profesora Barca pod naslovom: Hrvatska dijalektalna književnost, najavljen je kao velik i značajan događaj s primišljju da se ne smije propustiti da se njemu ne nazoči. Ne sjećam se kad sam se osobno s njime upoznao, ali otkad smo se upoznali, otada smo drugovali u svim prilikama u kojima je to život dopuštao. Prijateljevali smo uvijek iako Brozović